

Dziedzictwo kulturowe jako element rozwoju społeczno-gospodarczego podgórskich gmin w Małopolsce

Cultural heritage as the element of social and economic development in submontane communities in Malopolska

Magdalena Kowalska

Uniwersytet Rolniczy
Zakład Socjologii i Rozwoju Wsi
Al. Mickiewicza 21, 31-120 Kraków

Abstract. The aim of the article is the presence unique worth of cultural heritage of two communities in submontane region in Malopolska Voivodeship and show the directions of its development.

In spite of the fact that the distance of two communities is not too far it's clearly seen the difference of use cultural heritage, especially in the context of economic development. It's easy to state that institutions' activity, filled with cultural mobilization of other subjects gives the image of cultural activeness. It influences on the level of social and economic development in communities: Jablonka and Poronin.

Słowa kluczowe: tradycja, dziedzictwo kulturowe, rozwój społeczno-gospodarczy, gminy podgórskie
Key words: tradition, cultural heritage, social and economic development, submontane communities

Wprowadzenie

Dziedzictwo kulturowe odgrywa znaczącą rolę w rozwijaniu tożsamości lokalnej oraz kształtowaniu emocjonalnych postaw wobec swojej miejscowości. Świadomość dziedzictwa pozwala lepiej zrozumieć rzeczywistość społeczną, angażować się w rozwiązywanie różnych problemów oraz odnajdywać w tym zaspokojenie potrzeb psychospołecznych, biologicznych i rzeczowych.

Jednocześnie powstają i zmieniają się więzi społeczne, poszerza i intensyfikuje się proces integracji społecznej, co stwarza podstawy do inicjatyw lokalnych, mobilizacji społecznej oraz rozwoju innowacji (Broński 2006).

Dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze jest elementem rozwoju gospodarczego i społecznego. Państwo i władze samorządowe stymulują rozwój turystyki poprzez politykę kulturalną, ona zaś chroni dziedzictwo i staje się najważniejszym czynnikiem polityki turystycznej, która jest rozumiana jako świadome popieranie i kształtowanie turystyki przez organizacje i instytucje ukierunkowujące swą działalność na rozwój. Turyści pragną się przekonać co w konkretnym regionie zachowało się z dawnych lat, co jest szczególnie i niepowtarzalne, biorą też bezpośredni udział w ochronie i tworzeniu wartości kulturalnych, są uczestnikami przekazywania treści moralnych, duchowych i estetycznych.

Dzięki produktom dziedzictwa, można wykreować atrakcyjny wizerunek regionu. W ten sposób powstają np. produkty ekologiczne, które trafiają do coraz szerszych segmentów rynku, tak też można wykreować produkty

dziedzictwa, które znajdują rzesze odbiorców, nie tylko tych o nastawieniu turystycznym, edukacyjnym ale także biznesowym.

Dziedzictwo kulturowe podgórskich gmin małopolskich:

Celem prezentowanego opracowania jest ukazanie wartości dziedzictwa kulturowego regionu podgórskiego woj. małopolskiego na przykładzie dwóch gmin: Jabłonka, położona na Orawie oraz Poronin, typowa gmina podhalańska.

Autorka pragnie ukazać jak istotną rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym Poronina i Jabłonki spełniają tradycje ludowe i dziedzictwo kulturowe przekazywane z pokolenia na pokolenia.

Gmina Jabłonka leżąca na terenie Kotliny Orawsko-Nowotarskiej od południa graniczy ze Słowacją. Mieszkańcy gminy Jabłonka chętnie biorą udział w życiu kulturalnym. Angażują się w działalność stowarzyszeń dbających o rozwój kultury np. Towarzystwo Przyjaciół Orawy im. ks. inf. Ferdynanda Machaya (organizuje i koordynuje prace związane z ochroną i rozwojem kulturalnym i gospodarczym regionu), Stowarzyszenie Rozwoju Orawy (skupia mieszkańców gmin Jabłonka i Lipnica Wielka w ramach programu Leader+), Koło Przyjaciół Jabłonka-Reichelsheim (kooperacja z niemieckim miastem partnerskim opierająca się na turystyce wypoczynkowej, prezentacji regionalnego folkloru, wymianie młodzieży szkolnej), Orawskie Stowarzyszenie Artystyczne – OSA, Stowarzyszenie Razem Orawscy Twórcy i Artyści – ROTA (kultywowanie tradycji i obrzędów, zachowanie tożsamość regionalnej, tworzenie imprez sezonowych), Orawski Oddział Związku Podhalan, Stowarzyszenie Przyjaciół Babiej Góry (Ptaszycka-Jackowska 2002).

Mieszkańcy Jabłonki biorą aktywny udział w organizowaniu rozmaitych imprez kulturalnych promujących gminę. Tworzą zespoły regionalne, dzięki którym nie zanikają pieśni i tańce ludowe. Działalność takich jednostek jak Orawskie Centrum Kultury czy też Orawski Park Etnograficzny, przyczynia się bezpośrednio do rozwoju społecznego. Dzięki ich funkcjonowaniu tradycje i dziedzictwo kulturowe istnieją jako znaczący element życia miejscowych oraz przyjezdnych. Ważne są także wspólne projekty realizowane ze słowacką częścią Orawy i z miastem partnerskim Trstena w ramach współpracy kulturalnej. Ze względu na swoje specyficzne położenie, na terenie gminy Jabłonka przecina się kilka szlaków, takich jak np.: Szlak Bursztynowy, Szlak Solny, Transbeskidzki Szlak Konny, Szlak Architektury (www.orawa.turystyka.pl).

Oceniając wpływ tradycji ludowej i dziedzictwa kulturowego na rozwój społeczny mieszkańców gminy Jabłonka obserwujemy wiele korzyści oraz pozytywnych działań i inicjatyw. Jedną z nich jest niewątpliwie Lokalna Grupa Działania o nazwie Stowarzyszenie Rozwoju Orawy. W ramach programu Leader+ Stowarzyszenie wykorzystuje unikatowe cechy regionu do realizacji swoich działań np: ściśle związki kulturowe ze Słowacją (przedsięwzięcia – „Szlakami dziedzictw i historii Orawy”, „Z Pasją na Orawie o Orawie”), bogactwo zasobów związanych z dziedzictwem kulturalnym i kulinarnym Orawy (przedsięwzięcie „Z Pasją na Orawie o Orawie”, „Zawitaj do nas, my Cie ugoscimy”), czy też charakter mieszkańców i rozwój lokalnych form przedsiębiorczości (przedsięwzięcie „Wspieranie rodzimych orawskich firm istniejących i nowopowstających”) (www.leaderorawa.pl).

Tradycje ludowe i dziedzictwo kulturowe są ważnym czynnikiem rozwoju, jednak na przykładzie gminy Jabłonka niestety nie można zaobserwować znacznych korzyści w kontekście rozwoju gospodarczego. Mieszkańcy gminy prowadzą najczęściej firmy handlowe i budowlane, głównie rodzinne. Nie spotyka się tu działalności gospodarczej, która bezpośrednio wiązałaby się z kulturą i tradycją i dzięki temu przynosiłaby zysk. Na terenie gminy istnieje niewiele gospodarstw agroturystycznych. Władze samorządowe nie wspierają mieszkańców w zakładaniu firm, które czerpałyby z bogactwa kultury i tradycji. Niewątpliwie szansą rozwoju gospodarczego jest promowanie turystyki na terenie gminy Jabłonka, a samorząd terytorialny powinien wiązać politykę kulturalną z polityką edukacyjną i turystyczną.

Gmina Poronin jest położona w południowej części woj. małopolskiego, u podnóża Tatr, przy zbiegu potoków Zakopianka i Poroniec dających początek Białemu Dunajcowi. Z roku na rok powiększająca się liczba imprez folklorystycznych oraz atrakcji, głównie zimowych powodują, że Poronin stał się bardzo atrakcyjny turystycznie.

Wiele imprez tam organizowanych znanych jest nie tylko w okolicy ale praktycznie w całej Polsce. Należą do nich na pewno: „Kumotersko Gońba”, „Poroniańskie Śpasy” czy też „Poroniańskie Lato” (Folder Gminy Poronin, 2009).

Jedną z najbardziej znanych organizacji związanych z regionem Podhala jest niewątpliwie Związek Podhalań, który został założony w 1927 roku z inicjatywy miejscowej młodzieży oraz przy poparciu księdza proboszcza Jakuba Możdżenia. Jest to organizacja, która skupia w swoim gronie nie tylko rodowitych Górali, ale także sympatyków związanych z subregionami zamieszkałymi przez Górali polskich, czyli wszystkich tych „którym na sercu leży dobro i rozwój ziem z poszanowaniem tradycji” (Bafia, 1998).

Ważną organizacją działającą w Poroninie jest Stowarzyszenie Twórców Ludowych, którego celem jest twórcze kultywowanie tradycji kultury ludowej we wszystkich dziedzinach i rodzajach literatury ludowej, plastyki, folkloru, rozciąganie opieki nad twórcami ludowymi (Szlak dziedzictwa kulturowego Podtatrze, 2009).

Organizacją, która pobudza różne inicjatywy społeczne jest Podhalańska Lokalna Grupa Działania obejmuje cztery sąsiadujące ze sobą gminy z tatrzańskiego i nowotarskiego powiatu tzn. gmina Biały Dunajec, Czarny Dunajec, Poronin oraz Kościelisko. Głównymi zadaniami PLGD jest wspieranie mikro przedsiębiorstw z obszarów działania, tworzenie infrastruktury sportowej dla dzieci i młodzieży, wspieranie i promocja rodzimej tradycji i kultury, współpraca mieszkańców z administracją lokalną i przedsiębiorcami (www.poronin.pl).

Na terenie gminy Poronin bardzo powszechne jest prowadzenie gospodarstw agroturystycznych. Działa tu Terenowe Koło Gospodarstwa Agroturystyczne Gminy Poronin, które zrzesza wszystkich kwaterodawców. Oferuje ponad 10 tysięcy miejsc noclegowych. (Folder Koła Terenowego Gospodarstwa Agroturystyczne Gmina Poronin).

Przemysł wiejski rozwijany w Poroninie to głównie zakłady przetwórcze takie jak: młyny, browary, gorzelnie, farbiarnie, folusze, olejarnie, tartaki, gonciarnie. Kiedyś zaspokajały one potrzeby miejscowej ludności ale teraz ten tradycyjny przemysł wiejski już nie istnieje. Jego wyroby zastąpiły doskonalsze i tańsze produkty fabryczne (Tylkowa, 2000). Mimo to znaczenie rzemiosła było i jest nadal poważne, choć obecnie skłania się ono bardziej ku formom artystycznym, nastawiane jest w znacznym stopniu na odbiorcę miejskiego.

Podsumowanie

Obie gminy leżące w regionie podgórskim Małopolski, zarówno Jabłonka jak i Poronin, prezentują niezwykle bogactwo kulturowe. Zabytki architektury, ciekawe historie poszczególnych miejscowości, przyroda, tradycje oraz regionalne zwyczaje i obyczaje nadają im niepowtarzalny charakter.

Mimo, iż obie gminy dzieli niewielka odległość widać wyraźnie jak różne jest w nich wykorzystanie elementów dziedzictwa kulturowego w kontekście, przede wszystkim rozwoju gospodarczego.

Obserwując obecną sytuację gminy Jabłonka można stwierdzić, że wykorzystuje ona w pełni tradycje ludowe i dziedzictwo kulturowe regionu Orawy w rozwoju społecznym. Natomiast władze gminy i mieszkańcy nie wiążą działalności gospodarczej z bogactwem tradycji i kultury. Szansą jest turystyka – należy wykorzystać potencjał turystyczny gminy Jabłonka ponieważ on pozwoli stymulować rozwój różnorodnych sfer życia kulturalnego, społecznego, ekonomicznego.

Gmina powinna bardziej rozpropagować imprezy kulturalne jako produkt turystyczny. Należy także wykorzystać rosnące zainteresowanie dziedzictwem, tradycją, autentycznością, życiem wiejskim, kuchnią. Atutem jest możliwość aktywnego wypoczynku w zdrowym środowisku. Dzięki inwestycjom w środki rekreacji czynnej tj. trasy rowerowe i narciarskie zachęcona zostanie większa liczba turystów nastawiona na aktywny wypoczynek.

Odmienne przedstawia się sytuacja w Poroninie. Mieszkańcy tej gminy charakteryzują się wysokim poziomem przedsiębiorczości indywidualnej, przejawiającej się prowadzeniem jednoosobowej działalności gospodarczej. Z jednej strony dominuje działalność w obsłudze ruchu turystycznego oraz branżach pokrewnych, z drugiej strony wciąż bardzo duży jest potencjał firm i pracowników bazujących na tradycyjnych umiejętnościach i wykorzystaniu lokalnych, materiałów i produktów. Znaczącym potencjałem gminy jest duża liczba działających twórców ludowych.

W gminie coraz więcej osób żyje tylko z turystyki. Ekspozycja miejscowego dorobku kulturowego oraz tradycji ludowej jest tym czynnikiem, który zachęca osoby z miasta do wypoczynku w gminie Poronin.

Władze lokalne wspomagają powstawanie małych i średnich przedsiębiorstw turystycznych, a rozwój drobnej przedsiębiorczości daje możliwość rozwoju kulturalnego poprzez projekty związane z kultywowaniem tradycji społeczności lokalnych oraz tradycyjnych zawodów, co dodatkowo zwiększa atrakcyjność gminy.

Literatura

Bafia A., Nocoń T., 2004. Poronin dawniej i dziś. Wydawnictwo CYFRA, Poronin.

Broński K., 2006. Rola dziedzictwa kulturowego w rozwoju lokalnym. Doświadczenie polskie doby transformacji (po 1989 r.), Zeszyty Naukowe AE w Krakowie. Nr 706/2006.

Folder Gminy Poronin, 2009.

Folder Koła Terenowego Gospodarstwa Agroturystyczne Gmina Poronin.

Ptaszycka-Jackowska D., 2002. Świąty Babiej Góry. Babiogórski Park Narodowy, Drukarnia i Wydawnictwo „Grafikon”. Zawoja.

Szlak dziedzictwa kulturowego Podtatrza, Wydanie II poszerzone, Małopolskie Towarzystwo Doradcze, Kraków, 2009.

Tylkowa D., 2000. Podhale. Tradycja we współczesnej kulturze wsi. Kraków.

www.poronin.pl

www.leaderorawa.pl

www.orawa.turystyka.pl